riose — ir visai nieko nerasta. Galimas dalykas, kad dalis pastarųjų duobių iškasta vietos „kraštotyrininkų".

Aprašytų duobių aplinkumoje aptikta keletas žiestų puodų šukių, puoštų banguotiniu ornamentu, datuotinų XIV—XVI a.

Iš pateiktų duomenų galima spręsti, kad tais laikais piliakalnio aikštelėje kartais dar būdavo atliekamos kažkokios pagonių kulto apeigos.

SPITRĖNŲ (UTENOS RAJ.) PILIAKALNIO TYRINĖJIMAI 1973 M.

JUOZAS MARKELEVIČIUS, ROMAS OLIŠAUSKAS

Lietuvos TSR Kultūros ministerijos Mokslinė metodinė kultūros paminklų apsaugos taryba 1973 m. liepos 23 — rugpiūčio 16 d. tyrinėjo ardomą Spitrėnų piliakalnį Utenos rajone. Kartu patikrintas kultūrinis sluoksnis kito, naujai atrasto piliakalnio, greta esančio Vaikeso ežero saloje.

Spitrėnų piliakalnis yra apie 15 km į šiaurės rytus nuo Utenos, šiaurės vakariniame kaimo gale, prie kelio Jataučiai—Spitrėnai—Minčia. Piliakalnis įrengtas masyvioje ir aukštoje kalvoje, beveik iš visų pusių apsuptoje gilių slėnių — pelkėtų pievų. Lengviau prieinamas tik iš rytinės pusės. Šlaitai statūs, kiek lėkštesnis vakarinis šlaitas. Didesnių įtvirtinimų piliakalnyje neliko. Aikštelė ovalo formos, į pakraščius nuolaidėjanti. Jos ilgis rytų—vakarų kryptimi 70 m, plotis šiaurės—pietų kryptimi 40 m. Piliakalnio pietinis ir rytinis šlaitai ir aikštelės vakarinė dalis labai smarkiai apardyti, kasant žvyrą. Veikiant erozijai, piliakalnis griūva toliau. Geriau išlikę tik rytinis ir šiaurinis aikštelės pakraščiai.

Kadangi piliakalnio aikštelė ilgą laiką buvo ariama ir labai apardyta, kasant žvyrą, tai buvo tiriama nedidelėmis bandomomis perkasomis. Iš viso ištirti keturi plotai — 120 m^2.

Pirmasis 25 m^2 plotas tirtas aikštelės rytinėje dalyje. Kultūrinis sluoksnis šiame plote siekia iki 1,5 m storio. Jis plonesnis ploto vakarinėje dalyje, o storesnis — rytinėje; iš to galima spręsti, kad rytinis kalvos šlaitas buvęs lėkštesnis ir, naudojant piliakalnį, paaukštintas. Ploto šiaurinėje dalyje aptiktas akmenimis apdėtas 2 m skersmens židinys, kuriame, kaip ir visame kultūriniame sluoksnyje, be tamsios spalvos žemės, pelenų, medžio anglies liekanų, aptikta keramikos ryškiai brūkšniuotu, lygiu ir nežymiai grublėtu paviršiumi, paukščių ir gyvulių kaulų. Židinio viduje ir prie jo rasti keli akmens ir kaulo dirbinėliai. Tai akmeninis miniatiūrinis kirvukas su pradėta gręžti skyle kotui, nedidelis kaulinis ietigalis, šlifuoto kaulinio pakabučio dalis. Kokių ryškesnių kultūrinio sluoksnio horizontų išskirti šiame plote nepavyko. Tik 1,3—1,5 m gylyje aptikta keli nežymiai brūkšniuotu paviršiumi keramikos fragmentai; chronologiniu atžvilgiu ji ankstyvesnė.

Antrasis — 50 m^2 dydžio — plotas tirtas aikštelės viduryje. Kadangi aikštelė ilgą laiką buvo ariama, tai kultūrinis sluoksnis visiškai suardytas. Be to, čia aptikta dar XIX a. pabaigoje statyto trenguliacijos punkto liekanos, kurį statant, suardyta nemaža dalis aikštelės. Tiktai kasamo ploto pietiniame ir vakariniame pakraščiuose kultūrinio sluoksnio storis siekė iki 60 cm. Jame rasta keletas smulkių brūkšniuotu paviršiumi šukelių, gyvulių kaulų.

Trečiasis — 30 m^2 dydžio — plotas tirtas pietiniame, lėkštame piliakalnio šlaite. Kultūrinio sluoksnio storis ploto šiaurinėje dalyje siekė 70 cm (ties riba su aikštele), pietinėje — 30 cm. Be ploto šiaurinėje dalyje netvarkingai pasklidusių kelių stulpaviečių, aptikta šlaito sutvirtinimo žymių — plūkto molio ir akmenų.

Pietrytiniame nukastame piliakalnio šlaite buvo piltuvo formos, apie 1,5 m storio tamsios, su anglies, pelenų ir apdegusių akmenų priemaiša žemės sluoksnis. Todėl čia nutarta ištirti 15 m^2 plotelį (3×5 m). Iškasus šį nedidelį plotelį, paaiškėjo, kad tai gynybinės medinės užtvaros liekanos. Užtvara buvo statyta iš vidutinio storio vertikaliai įkastų stulpų, kurių pagrindas tvirtintas 10—15 cm skersmens akmenimis ir plūkto molio sluoksniu. Gynybinė užtvara statyta keletą kartų, kadangi tamsioje žemėje kartu su anglimis, pelenais rasta lipdytos keramikos brūkšniuotu, lygiu ir nežymiai grublėtu paviršiumi, gyvulių kaulų. Norint tiksliau pažinti šios užtvaros konstrukciją, reikia ištirti didesnį plotą. Tačiau aišku, kad ji ėjo šlaitais aplink visą piliakalnį, nes jos liekanų matyti pietiniame ir rytiniame piliakalnio šlaituose.

Sprendžiant iš tyrinėjimų metu surinktos medžiagos, piliakalnį galima datuoti nuo paskutinių prieš mūsų erą amžių iki mūsų eros IV amžiaus. Spitrėnų piliakalnis būdingas silpnai įtvirtintiems ankstyviesiems rytų Lietuvos piliakalniams.

* * *

Spitrėnų piliakalnio kasinėjimų metu apie 2 km į šiaurės rytus nuo Spitrėnų piliakalnio aptiktas piliakalnis greta esančio Vaikeso ežero saloje (ties Našloniškio kaimu). Jis užima visą salą, iškilęs apie 4—6 m virš vandens. Piliakalnio aikštelė ovalo formos, 100 m ilgio rytų—vakarų kryptimi ir 40 m pločio šiaurės—pietų kryptimi. Vakariniame aikštelės gale supiltas 2 m, rytiniame — 1 m aukščio pylimai. Jie, kaip ir visas piliakalnis, labai smarkiai deformuoti, kadangi anksčiau Našloniškio kaimo gyventojai šį piliakalnį dirbo. Piliakalnio šoniniai šlaitai gana statūs, tik šiaurinis kiek lėkštesnis. Visas piliakalnis apaugęs medžiais ir krūmais.

Siekiant nustatyti piliakalnio aikštelės kultūrinio sluoksnio storį, pietrytinėje piliakalnio aikštelės dalyje iškastas 10 m^2 šurfas. Aptikta 0,6 m storio molio su pelenų ir anglies priemaišomis sluoksnis, rasta lygiu ir grublėtu paviršiumi keramikos fragmentų, keletas geležies šlako gabaliukų. Sprendžiant iš rastos keramikos ir pylimų, piliakalnį galima datuoti mūsų eros pirmo tūkstantmečio viduriu ir antrąja puse.

Vaikeso ežero piliakalnis ypač įdomus dėl to, kad tai vienintelis šiuo metu žinomų to laikotarpio Lietuvos piliakalnių, įrengtų ežero saloje.

RENAVO (MAŽEIKIŲ RAJ.) PILIAKALNIS

VITAS VALATKA

Renavo piliakalnis yra Mažeikių raj., Židikų apyl., 1,5 km nuo Renavo tarybinio ūkio centro, Varduvos upės kilpoje. Iš trijų pusių jį supanti Varduva, pastačius Renavo hidroelektrinę, ardo piliakalnio šlaitus. Nuo dabartinio vandens lygio 200 m^2 dydžio piliakalnio aikštelė yra pakilusi 5,5 m. Pagal piliakalnio vakarinį aikštelės kraštą eina 17 m ilgio, 20 m pločio pylimas, kurio aukštis nuo aikštelės pusės yra 1,5 m, o nuo išorinės pusės, kurioje pagal pylimą yra dar iškastas griovys,— 3,4 m.

1972 m. liepos 26—28 dienomis Telšių kraštotyros muziejus piliakalnio pylime ištyrė 24 m^2 ir trijose aikštelės vietose 12 m^2 plotą.

Nustatyta, kad piliakalniui įrengti buvo panaudotas lygus Varduvos apsuptas stačiakrantis aukštokas kyšulys.

Pačioje pylimo apačioje, ant senojo nejudinto miškožemio, buvo atidengtas anglių ir degėsių sluoksnis. Vietomis jo storis siekė net 40 cm, kitur buvo plonesnis — apie 15—25 cm. Nuskutus degėsius, pasirodė, kad čia yra ištisai kirviais nukirstas ir sudegintas miškas. Rasta nemaža tokių anglių gabalų, kuriuose aiškiai matyti kirvio smūgiai. Kertami medžiai buvę nuversti į pietvakarių pusę. Kirsti 12—15 cm skersmens ir plonesni medžiai. Iš nuodėgulių nustatyta, kad čia buvo iškirsta eglės, beržai, ievos, gluosniai ir ypač daug alksnių. Medžiai iškirsti vasarą, nes degėsiuose yra apdegusių lapų. Po iškirstų medžių anglimis kai kur aptikta išlikusi suanglėjusi miško paklotė. Joje gausu smulkių šakučių, pernykščių lapų kotelių, kirvarpų apgraužtų išvartų ir nubirusių žievių.

Ant šitų anglių ir degėsių piltas piliakalnio pylimas. Pradėta pylimą pilti iš aikštelės krašto. Iš pradžių piltas molis su įmaišytais miškožemio ploteliais, o paskui nemaža gryno kieto raudono molio. Jo plotis kai kur siekia 230 cm, o aukštis 30—40 cm. Pylimo šlaitas iš vidaus pusės grįstas 17×11×17, 15×9×5, 9×6×4 cm ir panašaus dydžio akmenimis. Jais išgrįstas 20—30 cm aukščio gana status (apie 50°) pylimo papėdės šlaitas. Tarp akmenų rasta vienintelė šiame piliakalnyje lyg ir grublėtu paviršiumi puodo briaunos šukelė.

Žemėse, kuriomis apipilti degėsiai, rasta išbarstytų kažkokių gyvulėlių ir paukščių kaulų, kai kurie jų nulaužti. Gal būt, šie kaulai yra pylimo statytojų maisto atliekos, išmestos į pylimo že-